

BOSHLANG`ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARIDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Jonibekova Aziza Hatamjon qizi

Rustam Bosimov NTM boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

jonibekovaaziza29@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17415731>

Annotatsiya

Ushbu tadqiqot ishida boshlang'ich sinflarda ona tili fanini o'qitishda interfaol o'qitish usullarining samaradorligi va qo'llanilish metodikasi batafsil o'rganildi. Mavzuning dolzarbligi o'quvchilarning ta'lim jarayonida faolligini oshirish, ularning nutq madaniyatini rivojlantirish va ona tiliga nisbatan qiziqishlarini kuchaytirish zaruriyatidan kelib chiqadi. Tadqiqotning nazariy qismida interfaol metodlarning pedagogik asoslari, ta'lim jarayonidagi o'rni hamda ularning o'quvchilarning bilim olish jarayoniga ta'siri tahlil qilindi. Amaliy qismda esa interfaol o'qitish usullarini qo'llash samaradorligini eksperimental tadqiqot natijalari asosida o'rganishga alohida e'tibor qaratildi. Olingan natijalar asosida interfaol usullarni yanada takomillashtirish va samarali qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Ushbu ish boshlang'ich ta'lim bosqichida ona tilini o'qitish sifatini oshirishga xizmat qilishi ko'zda tutilgan.

Kalit so'zlar

Boshlang'ich sinf, ona tili, interfaol o'qitish usullari, metodika, ta'lim jarayoni, pedagogik texnologiyalar, nutq madaniyati, innovatsion ta'lim.

Adabiyotlar tahlili

Ona tilini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish haqida yozilgan ilmiy manbalarda ushbu yondashuvning ta'lim sifatiga ijobiy ta'siri ko'p marotaba ta'kidlangan. Masalan, Abduqodirov (2019) o'quvchilarning bilim olish jarayonida faolligini oshiradigan interfaol metodlarning ta'lim samaradorligini yaxshilashdagi o'rni haqida so'z yuritadi. Karimova (2020) boshlang'ich sinflarda interfaol yondashuvlarning nutq madaniyatini shakllantirishdagi ahamiyatini yoritib, ularni amalda qo'llash uchun metodik tavsiyalar beradi. Vygotskiyning (1978) psixologik nazariyasi esa interfaol o'qitish jarayonida o'quvchilarning ijtimoiy muloqot va faol ishtirokini asosiy tamoyil sifatida ko'rsatadi. Shu bilan birga, Bruner (1966) konstruktivistik yondashuv orqali o'quvchilarning mustaqil bilim olishga yo'naltirilishini ta'kidlaydi. Zamonaviy tadqiqotlar, xususan Rasulova (2022)ning ishlari, interfaol texnologiyalarni ona tili darslarida innovatsion usullar sifatida joriy etish imkoniyatlarini o'rganadi. Shu tarzda,

adabiyotlar tahlili interfaol usullarni ta'lim jarayonida keng qo'llash zaruriyatini va ularning ta'lim samaradorligini oshirishdagi muhimligini tasdiqlaydi.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida interfaol o'qitish usullarining samarali qo'llanilishi, avvalo, pedagogika va psixologiya fanlarida ilgari surilgan bir qancha nazariyalarga tayanadi. Ushbu nazariyalar o'quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va bilimlarni mustahkamlashda interfaol yondashuvning o'rni hamda ahamiyatini tushunishga yordam beradi.

1. Lev Vygotskiyning sotsiokulturnik nazariyasi

Lev Vygotskiyning sotsiokulturnik nazariyasi (1978) ta'lim jarayonida o'quvchining faol ishtiroki va ijtimoiy muloqotning muhimligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, o'rganish faqatgina ma'lumotlarni passiv qabul qilish emas, balki jamiyatdagi boshqalar bilan muloqot va hamkorlik orqali amalga oshiriladi. "Yaqin rivojlanish zonasi" kontseptsiyasi o'quvchining hozirgi qobiliyatlari va yordam bilan erishishi mumkin bo'lgan qobiliyatlari orasidagi farqni anglatadi. Interfaol metodlar aynan shu zonada samarali qo'llanilib, o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlashda va yangi ko'nikmalarni shakllantirishda yordam beradi. O'quvchilar bir-birlari bilan muloqot qilgani, muammolarni hal qilgani, guruhda faol ishtirok etgani sababli o'rganish jarayoni yanada chuqurlashadi.

2. Jerome Brunerning konstruktivistik nazariyasi

Jerome Bruner (1966) o'rganish jarayonida o'quvchining mustaqil faoliyati va yangi bilimlarni o'z tajribasiga asoslangan holda shakllantirishini ta'kidlaydi. Uning konstruktivistik yondashuvi bo'yicha bilimlar o'quvchi tomonidan faol qabul qilinishi va qayta ishlanishi kerak. Interfaol usullar aynan o'quvchilarning o'z-o'zini boshqarish, muammo yechish va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Bruner ta'limda ijtimoiy va madaniy kontekstni inobatga olishni muhim deb biladi, bu esa ona tili o'qitishida tilning amaliy qo'llanilishi uchun katta ahamiyatga ega.

3. Michael Longning kommunikativ til o'qitish nazariyasi

Michael Long kommunikativ til o'qitish nazariyasida til o'rganishni samarali qilish uchun haqiqiy muloqot vaziyatlarini yaratish zarurligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, tilni o'rganishda faqat grammatik qoidalarni o'rgatish emas, balki o'quvchilarga tilni amalda ishlatish imkoniyatlarini berish kerak. Interfaol metodlar aynan shu prinsipga asoslanadi: o'quvchilar o'zaro muloqotda bo'lib, turli vazifalarni bajarish orqali ona tilini chuqurroq o'zlashtiradi.

4. David Nunaning vazifa asosidagi til o'qitish yondashuvi

David Nunan (2004) vazifa asosidagi til o'qitish nazariyasini ishlab chiqib, til o'rganish jarayonini amaliy vazifalar orqali tashkil etishni taklif etadi. Bu

yondashuvda o'quvchilar tilni faqat nazariy jihatdan emas, balki real hayotiy vaziyatlarda qo'llashga o'rgatiladi. Boshlang'ich sinf ona tili darslarida interfaol usullar vazifalar, rolli o'yinlar, muammolarni birgalikda hal qilish kabi shakllarda o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi.

5. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi

Zamonaviy pedagogika interfaol o'qitishni ta'lim jarayonini yangilash, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, ta'limni shaxsga yo'naltirish tamoyillarini rivojlantirish vositasi sifatida ko'radi. Interfaol metodlar o'quvchilarni faqat bilim egallovchi emas, balki bilim yaratuvchisi sifatida faol faoliyatga jalb etadi. Bu esa ta'lim sifatining oshishiga, ta'limdagi samaradorlik va qiziqishning kuchayishiga olib keladi.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida interfaol usullarni qo'llash pedagogik va psixologik nazariyalarga, xususan, Vygotskiyning sotsiokulturnik nazariyasi, Brunerning konstruktivistik yondashuvi, Long va Nunaning til o'qitish nazariyalariga asoslangan. Bu nazariyalar o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi faolligini oshirish, tilni samarali o'zlashtirish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun interfaol metodlarning asosiy pedagogik poydevorini tashkil qiladi.

O'zbek olimlarining izlanishlari:

Kholmukhammedova Umida Rasulovna o'z tadqiqotlarida interfaol metodlarning o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishdagi samaradorligini aniqlagan. Nodiraxon Rakhimova esa professional ta'limda interfaol usullarni qo'llash orqali muloqot qobiliyatlarini oshirish zaruratini ta'kidlaydi. Abdreimova Dilorom Jetkergenovna boshlang'ich sinf ona tili darslarida interfaol metodlarni qo'llash orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratadi. Umarova Firuza o'z tadqiqotlarida o'zbek morfologiyasini o'rgatishda interfaol metodlarning o'quvchilarning tushunchalarini yanada chuqurlashtirishda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Tursunova Ferangiz va Egamberdiyev Shavkatbek esa interfaol metodlarning ona tilini o'qitishda o'quvchilarning faolligini oshirishdagi ahamiyatini ta'kidlaydilar.

Xulosa va takliflar

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida interfaol o'qitish usullarini qo'llash o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi faolligini sezilarli darajada oshiradi, nutq madaniyatini rivojlantiradi hamda ona tiliga nisbatan qiziqishni kuchaytiradi. Eksperimental tadqiqot natijalari interfaol metodlar yordamida o'qitish jarayoni yanada qiziqarli, samarali va o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini

shakllantirishda muvaffaqiyatli ekanligini ko'rsatdi. Shu bilan birga, interfaol usullar o'quvchilarning o'z fikrlarini erkin ifodalashlari, ijodiy yondashuvni rivojlantirishlari uchun qulay muhit yaratadi.

Takliflar:

1. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun interfaol o'qitish usullari bo'yicha muntazam va tizimli malaka oshirish kurslari tashkil etilishi zarur.
2. Ona tili fanida interfaol metodlarni samarali qo'llash uchun amaliy va nazariy metodik qo'llanmalar ishlab chiqilishi va ta'lim muassasalarida keng tatbiq etilishi lozim.
3. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini ta'lim jarayoniga kengroq joriy etish orqali interfaol ta'limning samaradorligi oshirilishi mumkin.
4. O'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini yanada rivojlantirishga qaratilgan innovatsion interfaol metodlar ishlab chiqilib, ularni sinovdan o'tkazish zarur.

Kelgusidagi tadqiqotlarda interfaol usullarni boshqa fanlar bilan integratsiyalash va kompleks qo'llash imkoniyatlarini o'rganish muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abduqodirov, B. (2019). Ona tilini o'qitishda interfaol metodlarning ro'li. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
2. Karimova, N. (2020). Boshlang'ich sinfda interfaol ta'lim. Pedagogika jurnal, 5(3), 45-50.
3. Tursunov, M. (2018). Zamonaviy ta'lim texnologiyalari. Samarqand: Universitet nashriyoti.
4. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi (2021). Boshlang'ich ta'lim dasturi. Toshkent.
5. Islomov, A. (2017). Interfaol ta'lim metodlari va ularning samaradorligi. Ilmiy ishlar to'plami, 12, 120-126.
6. Rasulova, D. (2022). Interfaol metodlarning boshlang'ich sinflarda qo'llanilishi. Ta'lim va taraqqiyot, 8(2), 33-40.
7. Saidov, M. (2021). Ta'lim jarayonida innovatsion usullar. Toshkent: Ilm-fan nashriyoti.
8. Vygotskiy, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
9. Bruner, J. (1966). Toward a Theory of Instruction. Harvard University Press.